

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

Сівакова Ольга Анатоліївна
студентка

e-mail: olyasivakova319@gmail.com

ORCID ID: 00000-0002-3169-686X

Мангушев Дмитро Валерійович
кандидат економічних наук, доцент

e-mail: d.v.mangushev@karazin.ua

ORCID ID: 0000-0001-8795-164X

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
пл. Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна

Статтю присвячено вивченню сучасного стану інфраструктури ринку туристичних послуг в Україні та, зокрема, Харківської області. Досліджено динаміку туристичних потоків країни за останні п'ять років, визначено проблеми розвитку туризму в Україні та запропоновано шляхи вдосконалення ринку туристичних послуг України. Індустрія туризму розвивається у всьому світі, а в деяких країнах є основою для складання бюджету. Україна має всі передумови розвитку туризму і може створити конкуренцію на світовому туристичному ринку. Розвиток структури туризму повинен бути збалансованим і повністю відповідати потребам людей, туристичні підприємства повинні ефективно працювати. Процес розвитку ринкової інфраструктури повинен бути пропорційним, він вимагає системного підходу до управління. Необхідно розробити стратегію розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг на основі науково обґрунтованої процедури її прогнозування, регулювання, адаптації до змін споживчих пріоритетів, зовнішніх умов та ризиків. Проведене дослідження доводить наявність суттєвого потенціалу сфери туристичних послуг України до підвищення рівня конкурентоспроможності. Стратегія розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг України має враховувати наступні напрямки: раціоналізація схем туристичних маршрутів; активне впровадження інформаційних технологій у сфері надання туристичних послуг; активна участь у міжнародних програмах; фінансування прикладних досліджень у сфері туризму; спрощення державного регулювання суб'єктів господарювання в сфері туристичного бізнесу; вдосконалення правового регулювання; моніторинг стану інфраструктури ринку туристичних послуг та спільне фінансування об'єктів державою та приватним сектором; впровадження рекламної компанії щодо залучення внутрішніх та іноземних туристів до України; реалізація заходів щодо розвитку туристичної транспортної інфраструктури.

Ключові слова: туристична інфраструктура, інфраструктура ринку туристичних послуг регіону, туристична галузь регіону, напрями розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг регіону, туристична галузь, туристичні потоки, туристичний імідж.

JEL Classification: L83; R58; H54.

ИССЛЕДОВАНИЕ СОВРЕМЕННОГО СОСТОЯНИЯ ИНФРАСТРУКТУРЫ РЫНКА ТУРИСТИЧЕСКИХ УСЛУГ УКРАИНЫ

Сивакова Ольга Анатольевна
студентка

e-mail: olyasivakova319@gmail.com

ORCID ID: 00000-0002-3169-686X

Мангушев Дмитрий Валериевич
кандидат экономических наук, доцент

e-mail: d.v.mangushev@karazin.ua

ORCID ID: 0000-0001-8795-164X

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина,
пл. Свободы, 4, Харьков, 61022, Украина

Статья посвящена изучению современного состояния инфраструктуры рынка туристических услуг в Украине и, в частности, Харьковской области. Исследована динамика тури-

стических потоков страны за последние пять лет, определены проблемы развития туризма в Украине и предложены пути совершенствования рынка туристических услуг Украины. Индустрия туризма развивается во всем мире, а в некоторых странах является основой для наполнения бюджета. Украина имеет все предпосылки для развития туризма и может составить конкуренцию на мировом туристическом рынке. Развитие структуры туризма должно быть сбалансированным и полностью отвечать потребностям людей, туристические предприятия должны эффективно работать. Процесс развития рыночной инфраструктуры должен быть пропорциональным, он требует системного подхода к управлению. Необходимо разработать стратегию развития инфраструктуры рынка туристических услуг на основе научно обоснованной процедуры ее прогнозирования, регулирования, адаптации к изменениям потребительских приоритетов, внешних условий и рисков. Проведенное исследование доказывает наличие существенного потенциала сферы туристических услуг Украины к повышению уровня конкурентоспособности. Стратегия развития инфраструктуры рынка туристических услуг Украины должна учитывать следующие направления: рационализация схем туристических маршрутов; активное внедрение информационных технологий в сфере предоставления туристических услуг; активное участие в международных программах; финансирование прикладных исследований в сфере туризма; упрощение государственного регулирования субъектов хозяйствования в сфере туристического бизнеса; совершенствование правового регулирования; мониторинг состояния инфраструктуры рынка туристических услуг и совместное финансирование объектов государством и частным сектором; внедрение рекламной компании по привлечению внутренних и иностранных туристов в Украину; реализация мероприятий по развитию туристической транспортной инфраструктуры.

Ключевые слова: туристическая инфраструктура, инфраструктура рынка туристических услуг региона, туристическая отрасль региона, направления развития инфраструктуры рынка туристических услуг региона, туристическая отрасль, туристические потоки, туристический имидж.

JEL Classification: L83; R58; H54.

RESEARCH OF THE MODERN STATE OF THE TOURIST SERVICES OF UKRAINE TOURIST MARKET

Olga Sivakova
Student

e-mail: olyasivakova319@gmail.com
ORCID ID: 00000-0002-3169-686X

Dmitro Mangushev
PhD in Economics, Associate Professor

e-mail: d.v.mangushev@karazin.ua
ORCID ID: 0000-0001-8795-164X

V.N. Karazin Kharkiv National University
4, Svobody Sq., 61022, Kharkiv, Ukraine

The article is devoted to the study of the current state of the infrastructure of Ukrainian tourist market, particularly, in Kharkiv region. The dynamics of the country's tourist flows over the last five years, the problems of tourism development in Ukraine as well as the ways of improving Ukrainian tourist market were analysed. The tourism industry is developing around the world, and in some countries it is the basis for budgeting. Ukraine has all the preconditions for tourism development and it can become competitive in the global tourism market. The development of a tourism structure must be balanced and fully responsive to the needs of people. The tourism enterprises must work effectively. The process of market infrastructure development should be proportional and it requires a systematic approach to management. It is necessary to work out a strategy for developing the infrastructure of tourist market on the basis of a scientifically grounded procedure of its forecasting, regulation, adaptation to changes in consumer priorities, external conditions and risks. Our research proves that there is a significant potential for tourist services in Ukraine that can increase the level of competitiveness. The strategy for development of the infrastructure of the tourist market in Ukraine should take into account the following ways: rationalization of schemes of tourist routes; active integration of information technologies in the field of tourist services; active participation in international programs; financing of applied research in the field of tourism; simplification of state regulation of business entities in the sphere of tourism business; improvement of legal regulation; monitoring of the state of the infrastructure of tourist market and co-financing of objects by the state and private sector;

introduction of an advertising campaign to attract domestic and foreign tourists to Ukraine; implementation of measures for the development of tourist transport infrastructure.

Keywords: Tourism Infrastructure, Infrastructure of the Tourist Services Market of the Region, Tourism Industry of the Region, Directions of Development of the Infrastructure of the Tourist Services Market of the Region, Tourism Industry, Tourist Flows, Tourist Image.

JEL Classification: L83; R58; H54.

Постановка проблеми. Одна з високодоходних галузей в Україні сьогодні – це туризм. Туристична галузь динамічно та безперервно розвивається в сучасних умовах глобалізації та сприяє вирішенню соціально-економічних проблем. У світі туризм відіграє важливу роль, а в деяких країнах, саме за рахунок цієї галузі підтримується високий рівень життя населення, формується бюджет та створюються нові робочі місця. Таким чином, туризм у сучасній світовій системі господарювання займає провідні позиції та виступає невід’ємною складовою розвитку світового ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням інфраструктури туристичного ринку займалися О. В. Музиченко-Козловська, Н. І. Дрокіна, Д. А. Корнева. Серед іноземних дослідників варто відзначити В. Фолкнер, В. Кушка, А. Лавс та ін.

Метою статті є вивчення сучасного стану інфраструктури туристичного ринку України, виявлення її основних проблем та розробка пропозицій щодо їх вирішення.

Завданнями дослідження є усвідомлення сутності та функцій інфраструктури ринку, пошук інформації щодо формування та функціонування інфраструктури ринку туристичних послуг, вивчення системи показників, за якими вимірюється стан ринку та аналіз їх сучасного рівня, виділити проблеми та запропонувати проект щодо їх вирішення.

Основні результати дослідження. Інфраструктура ринку – це об’єднання підприємств, організацій і служб, діяльність яких має на увазі виникнення економічних, господарських та інших відносин між основними суб’єктами («Особливості туристичного ринку...», n.d.).

За даними WTTC (Світової ради з подорожей та туризму), туристична галузь створила близько 7 мільйонів нових робочих місць – 20 % від усіх вакансій у світі у 2017 році. Як раніше повідомляв Укрінформ, у 2017 році в Україні продовжилася тенденція збільшення кількості в’їзних туристів після дворазового падіння показника у 2014 році. Так, 2017 року нашу країну відвідало 14,6 мільйонів іноземців, що майже на мільйон більше, як порівняти з попереднім роком. На першому місці серед країн, туристи з яких їдуть до України, – Молдова, на другому – Білорусь, на третьому – Росія. Збільшилася кількість туристів з Туреччини,

а також Ізраїлю. У дослідженні також йдеться, що 2017 рік виявився одним з найуспішніших для туризму в історії. Туристична сфера зросла на 4,6 %, що перевищує ріст світового ВВП (який становить 3 %) («Частка туризму у світовому ВВП», n.d.).

Туризм здатен впливати на розвиток економіки регіону, країн і світу – саме це вважається його головною ознакою. Україна має всі передумови для інтенсивного розвитку туризму і цьому сприяє: зручне географічне розташування, сприятливий клімат, різноманітний рельєф, унікальне поєднання природно-рекреаційних ресурсів, культурно-історична спадщина, велика кількість історичних об’єктів та розгалуження санаторно-курортної бази. Всі перераховані фактори зумовлюють конкурентні переваги України в пропозиції туристичного продукту.

Розвиток одних елементів структури туризму без вкладення в інші може призвести до дисбалансу в її структурі і неповного задоволення потреб людей, туристичні підприємства можуть працювати менш ефективно. Процес розвитку інфраструктури ринку повинен бути пропорційним, він вимагає системного підходу до управління. Аби впливати на всі фактори розвитку одночасно, необхідно розробляти стратегію розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг на основі науково обґрунтованої процедури його передбачення, регулювання, адаптації до мінливих пріоритетів споживачів, зовнішніх умов та ризиків.

Порівняно із 2017 роком, у 2018 році кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами збільшилася на 1751021 осіб, серед них 75945 іноземних туристів, 4024703 виїзних та 456799 внутрішніх (рис. 1).

У 2018 році найбільшу частку туристів, що були обслуговані туроператорами та турагентами, займають виїзні туристи, а саме 88 % («Частка туризму у світовому ВВП», n.d.). За останні п’ять років загальна кількість виїзних туристів склала 12108194 осіб, 2067100 внутрішніх та 182850 іноземних (рис. 2). Туристичний потенціал України сьогодні розкрито не в повній мірі, основними перепонами є переважно чинники військово-політичного, управлінського, економічного, екологічного та культурного характеру.

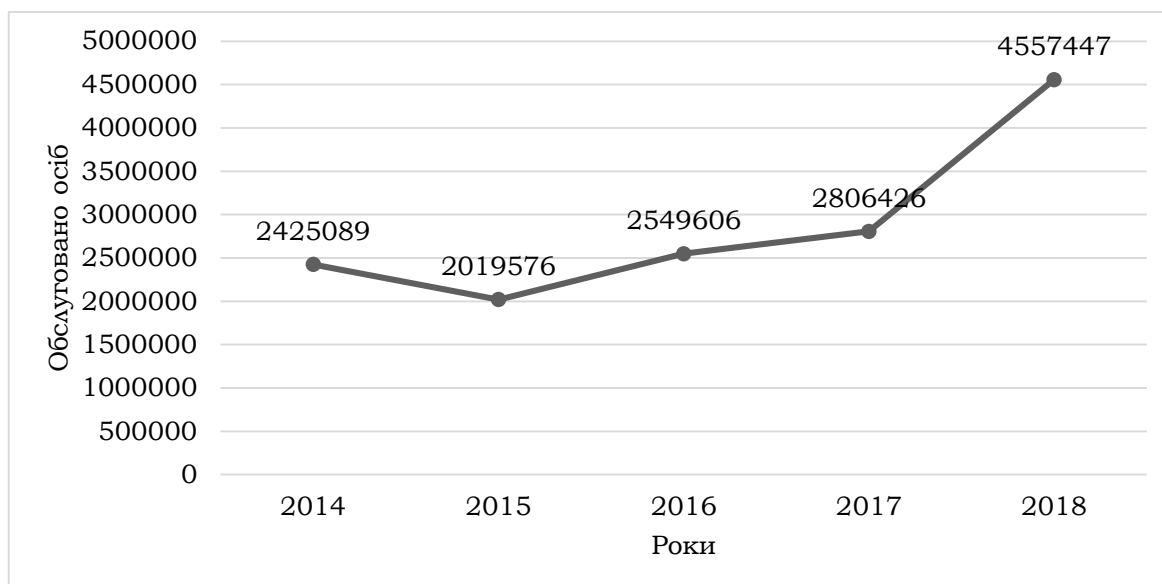

Рис. 1. Динаміка кількості туристів, обслугованих туроператорами та турагентами за видами туризму 2014-2018 рр.

Джерело: побудовано авторами за даними Державної служби статистики України (Державна служба статистики України, 2019)

Туристичний ринок дуже чутливий до змін в економіці. За стабільних цін зростання особистого споживання на 2,5% збільшує витрати на туризм на 4%, а зростання особистого споживання на 5% збільшує ці витрати на 10% (Фаринюк & Наумова, 2017, с. 130).

Ринок туристичних послуг має власну структуру, яка відповідає специфіці споживання туристичних послуг. Виділяють 2 структурні компоненти цього ринку: ринок

споживача, де формується попит на турпродукт, та ринок виробника, діяльність суб'єктів якого спрямована на задоволення цього попиту. Розвиток ринку туристичних послуг має важливе соціально-економічне значення залучення інвестицій у туристичну галузь, зайнятість населення, використання туристичних ресурсів для розвитку інфраструктури туризму.

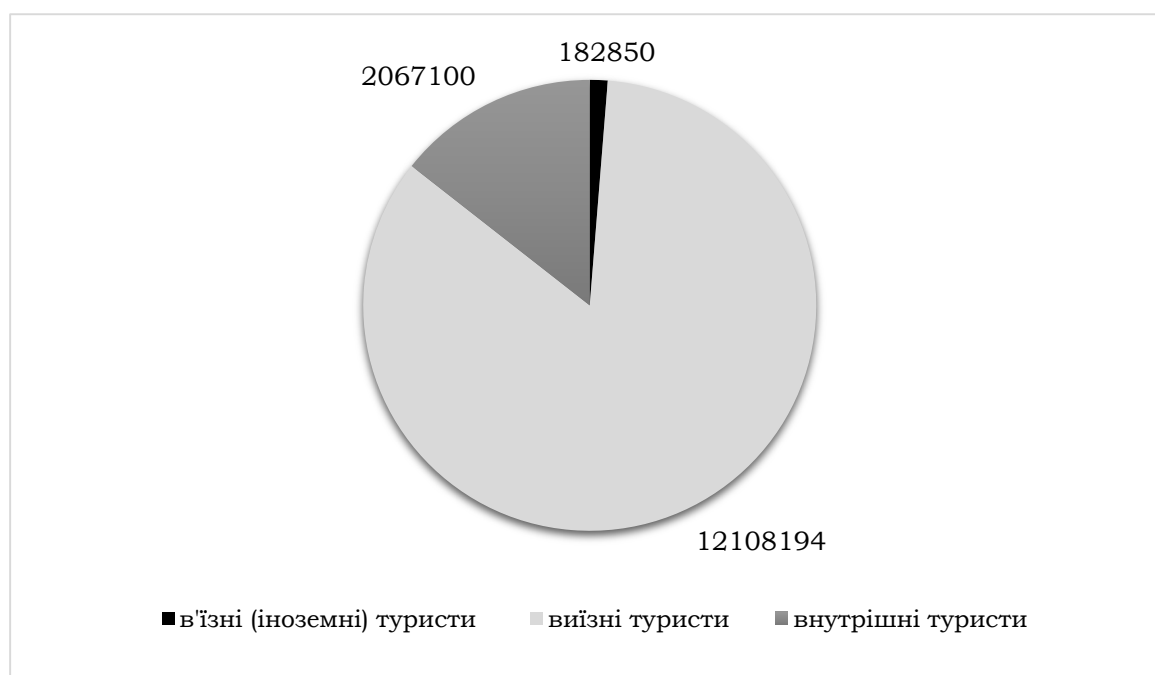

Рис. 2. Структура обслугованих туристів у період 2014-2018 рр., осіб

Джерело: побудовано авторами за даними Державної служби статистики України (Державна служба статистики України, 2019)

Протягом 2014-2018 рр., негативні тенденції впливали на розвиток туризму. Спостерігався спад в'їзного туристичного потоку, який призвів до негативного сальдо (рис. 3). Більшість фірм в Україні акцентує увагу на

виїзному туризмі. Українці подорожують до інших країн і через це кількість людей, що виїжджають перевищує іноземців, які відвідують Україну. Цей чинник негативно впливає на формування бюджету країни.

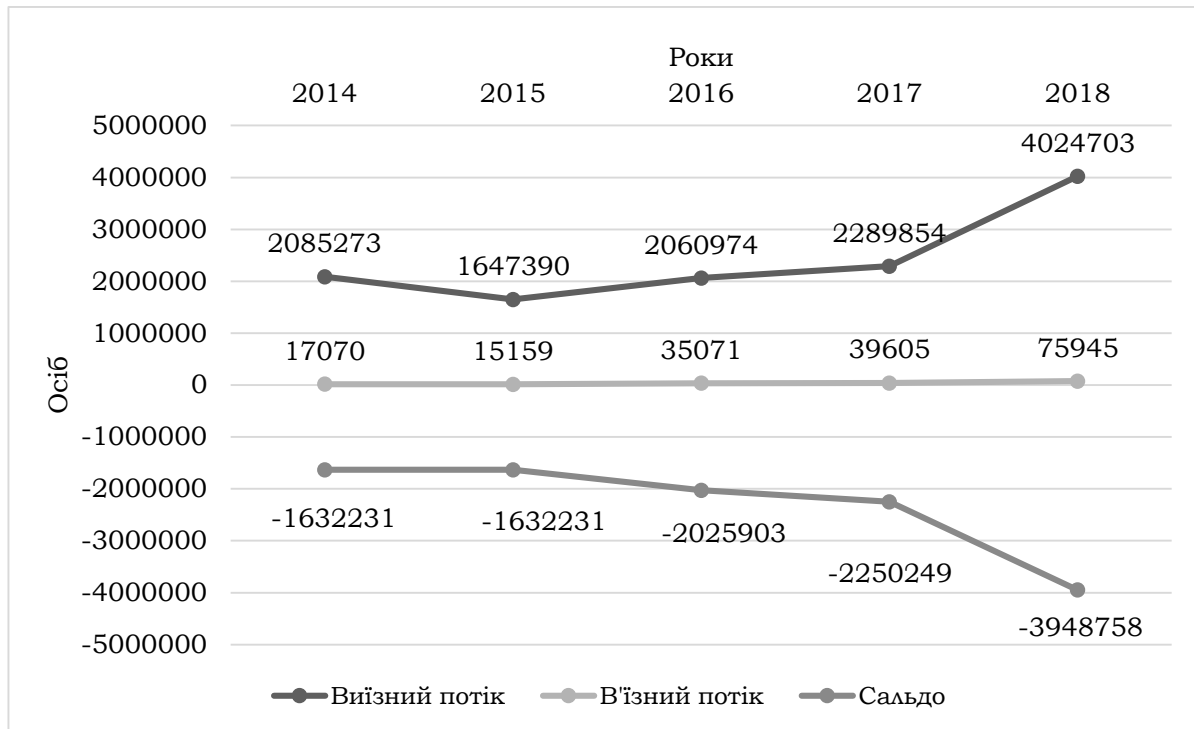

Рис. 3. Динаміка туристичних потоків в Україні за 2014-2018 рр., осіб

Джерело: побудовано авторами за даними Державної служби статистики України (Державна служба статистики України, 2019)

Кожний з регіонів вносить свою частку у бюджет країни від доходів за туристичні послуги. У 2018 році за туристичні послуги Україна заробила 556652,4 тис. грн. Найбільший дохід від надання туристичних послуг отримала Львівська область – 68767,2 тис. грн, на другому місці Дніпропетровська область – 68722,3 тис. грн, на третьому місці м. Київ – 63262,5 тис. грн (табл. 1).

У сфері туризму зайнято приблизно 260 млн осіб, це одна з небагатьох галузей економіки, де залучення нових технологій не зменшує кількість персоналу. Це має велике значення, оскільки, поглинаючи більше робочої сили, туризм зменшує соціальну напругу в суспільстві. Світовий досвід показує, що сферу туризму можна розвивати й у період економічних криз, що має велике значення для країн Східної Європи. Прикладом можуть бути такі країни, як Аргентина, Бразилія, Мексика, Єгипет, Туніс, Перу та ін. (Мірошник & Щир, 2013).

Туризм через туристське споживання здійснює стимулюючий вплив на розвиток транспорту, готелів та ресторанів, роздрібною торгівлі, харчової промисловості, будівниц-

тва, зв'язку, страхування, діяльності у сфері відпочинку і розваг, культури та спорту тощо. А також розвиток туризму стимулює пожвавлення місцевої економіки та створення додаткових постійних та сезонних робочих місць.

Харківська область посідає четверте місце за доходами від надання туристичних послуг у 2018 році – 46050,1 тис. грн (табл. 1). Місто Харків постійно розвивається, впроваджує нові технології в обслуговування та в інфраструктурі. Кількість туристів, що відвідують Харків щороку зростає, відкриваються нові заклади та парки, імідж міста поліпшується на світових аренах.

За даними Головного управління статистики у Харківській області, за 2015-2018 рр., кількість харків'ян, які виїжджали за кордон збільшилася. Кількість внутрішніх туристів, на протязі останніх п'яти років, постійно збільшувалась, кількість іноземних туристів у 2018 році досягла найбільшого значення – 273 особи (Головне управління статистики у Харківській області, 2019) (табл. 2).

Внесок сфери туризму у виробництво валового внутрішнього продукту в кожній країні має різну величину. Наприклад, у Ве-

ликобританії – 4 %, в країнах Карибського регіону – 20 %. Прямий економічний внесок туризму в ВВП Швейцарії становить 5,6 %, а непрямий – за рахунок мультиплікативного

ефекту туризму – 2,6 %. Підсумковий внесок туристичного бізнесу в ВВП Швейцарії становить 8,2 % (Котлубай, 2005, с. 44).

Таблиця 1

Топ-10 областей України за доходами від надання туристичних послуг у 2018 році

№	Назва області	Дохід від надання туристичних послуг фізичними особами-підприємцями, тис. грн	У тому числі	
			турагентів	суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність
1	Львівська	68767,2	46877,4	21889,8
2	Дніпропетровська	68722,3	68722,3	-
3	м.Київ	63262,5	55902,9	7359,6
4	Харківська	46050,1	39907,0	6143,1
5	Київська	38301,8	35649,5	2652,3
6	Одеська	30161,8	23695,4	6466,4
7	Вінницька	26389,4	26189,0	200,4
8	Запорізька	24145,2	22540,0	1605,2
9	Полтавська	19710,6	19236,2	474,4
10	Херсонська	17790,4	16593,2	1197,2

Джерело: побудовано авторами за даними Державної служби статистики України (Державна служба статистики України, 2019)

Поліпшення туристичної діяльності включає в себе забезпечення комплексного рішення проблем, які знаходяться в пріоритеті, наприклад:

- 1) створення конкурентоспроможного продукту;
- 2) залучення інвестицій;
- 3) забезпечення умов до повного функціонування суб'єктів туристичної діяльності.

У сучасних умовах на розвиток туризму в Україні негативно впливає напружена політична ситуація. Події на сході вже вплинули на зниження розмірів в'їзних і внутрішніх ту-

ристичних потоків та на значне збільшення обсягів виїзного туризму. Адже частина українських туристів, яка надавала перевагу відпочинку біля моря, змушена їхати за кордон або відмовитися від такого виду відпочинку.

Основним завданням розвитку туристичної інфраструктури є забезпечення якісних і кількісних характеристик туристичних продуктів для споживачів. Саме туристична інфраструктура сприяє комфортним подорожам, створюючи умови споживання та споживчого досвіду.

Таблиця 2

Туристичні потоки Харківської області 2014-2018 рр., осіб

Рік	Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами	Із загальної кількості туристів		
		іноземні туристи	туристи — громадяни України, які виїжджали за кордон	внутрішні туристи
2014	71437	-	68046	3391
2015	31233	6	25946	5281
2016	40429	1	33716	6712
2017	51929	16	43626	8287
2018	62232	273	53633	8326

Джерело: побудовано авторами за даними Головного управління статистики у Харківській області (Головне управління статистики у Харківській області, 2019)

Особливого значення набуває адаптація вітчизняної туристичної інфраструктури до міжнародних вимог щодо маркування, оцінки відповідності категоріям, складу обов'язкових послуг та якості обслуговування, тобто приведення об'єктів інфраструктури (готелі, ресторани, кафе, культурні заклади, магазини, спортивні майданчики, ігрові майданчики, об'єкти побутового обслугову-

вання тощо) до вимог певного рівня, який буде зрозумілий для туриста та буде відповідати його очікуванням (Лендел, 2018).

Основні групи проблем туризму в Україні є ті, що зумовлені загальноекономічними факторами, галузевою специфікою, соціально-культурними факторами та екологічними (табл. 3).

Таблиця 3

Проблеми туристичного ринку України

Група інфраструктурних проблем	Складові
Загально-економічні	<ul style="list-style-type: none"> • нестача потужностей інфраструктури туризму; • низький рівень фінансування галузі; • низький рівень оновлення існуючих об'єктів інфраструктури туризму; • брак інформації про Україну; • відсутність стратегії розвитку; • несприятливість економічних умов для підприємництва.
Зумовлені галузевою специфікою	<ul style="list-style-type: none"> • сезонність використання об'єктів; • інфраструктури; • орієнтація на конкретний цільовий сегмент; • підвищені умови безпеки.
Зумовлені соціально-культурними факторами	<ul style="list-style-type: none"> • порушення вигляду історичних об'єктів.
Зумовлені екологічними факторами	<ul style="list-style-type: none"> • невідповідність регіональної інфраструктури туризму рівню пропускної здатності території.

Сьогодні туристична галузь в Україні є п'ятим за значенням складником поповнення бюджету, а в перспективі її питома вага у поповненні бюджету країни може значно зрости. Забезпечення сталого розвитку туристичної індустрії значною мірою має базуватися на модернізації інфраструктури туристичної та курортно-рекреаційної сфер (Мірошник & Щир, 2013).

Найважливішим елементом сучасної інфраструктури ринку товарів і послуг є інформаційні мережі та потоки, а також інститути, що включають в себе засоби масової інформації, мережа Internet, інформаційний та рекламний бізнес, завдяки яким вона може існувати як єдине ціле, не тільки направляючи функціонування ринкової економіки, але і сприяючи оптимізації руху товарно-грошових потоків («Інфраструктура ринку товарів та послуг», n.d.).

Можна виділити наступні напрямки для розвитку туристичної інфраструктури в Україні:

1. Потрібно забезпечити комфортне подорожування туристів в межах країни, забезпечити раціональну схему маршрутів.

2. Виділити кошти на освоєння нових туристичних технологій, включаючи інформаційні. Зростаюча популярність таких інтернет-ресурсів, як AirBnB.com та Booking.com, свідчить про те, що все більше туристів самостійно планують свої подорожі.

3. Сприяти участі у міжнародних програмах.

4. Інвестувати у розвиток досліджень у сфері туризму.

5. Спростувати податкове, митне та інше регулювання.

6. Удосконалювати правові засади регулювання відносин у сфері туризму.

7. Зосереджувати кошти і ресурси на об'єктах інфраструктури.

8. Створювати високоякісну рекламну кампанію регіонального туристичного продукту на внутрішньому та міжнародному ринках.

9. Сприяти розвитку діяльності суб'єктів індустрії туризму.

10. Сприяти розвитку і вдосконаленню туристичної транспортної інфраструктури.

Інфраструктура – невід'ємна частина ринку і її вивчення необхідно для становлення і стабільного розвитку і функціонування ринкових механізмів, для нормального забезпечення процесів руху товару, яке в свою чергу задовольняє потреби населення.

Існує чіткий зв'язок між тенденцією розвитку туризму і економічними і фінансовими змінами доквілля. Туристичний ринок дуже чутливий до змін в економіці. Очікуване в світі збільшення особистого доходу громадян як в індустріально розвинених, так і в країнах, що розвиваються призведе:

– до більш інтенсивної туристичної діяльності;

– до збільшення коштів, що виділяються суспільством на розвиток туризму («Інфраструктура туристичного комплексу», п.д.).

Висновки. Проблеми розвитку туристичної галузі у світі та в Україні набувають усе більшої гостроти й актуальності відповідно до динамічних умов сьогодення. Необхідно впроваджувати комплекс заходів, який буде спрямований на розвиток туристичного бізнесу. Потік туристів до України збільшився у

2018 році майже вдвічі, порівняно з попереднім роком, тому ми маємо всі перспективи щодо розвитку ринку туристичних послуг.

Розвинена інфраструктура ринку туристичних послуг є неодмінною умовою економіки ринкового типу. Необхідність змін очевидна, так як без розвиненої інфраструктури туристичного ринку Україна не зможе збільшувати прибуток від цієї галузі. Розвиток туристичної інфраструктури необхідний для кожної країни і ми повинні сприяти її подальшому становленню та вдосконаленню.

Література

1. Особливості туристичного ринку як галузі економічних відносин. *Справочники от Автор24* : веб-сайт. URL: https://spravochnick.ru/turizm/osobennosti_turistskogo_rynka_kak_oblasti_ekonomicheskikh_otnosheniy/ (дата звернення: 15.11.2019).
2. Частка туризму у світовому ВВП. *Укрінформ* : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2431133-castka-turizmu-v-svitovomu-vvp-torik-stanovila-ponad-10.html> (дата звернення: 16.11.2019).
3. Туристична діяльність в Україні у 2018 році. *Державна служба статистики України* : веб-сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/tyr/tyr_dil/tur_dil_18.xls (дата звернення: 15.11.2019).
4. Мірошник Р. О., Щир І. В. Розвиток туристичної галузі України: особливості та проблеми. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2013. № 754. С. 41–46.
5. Фаринюк Н. В., Наумова М. А. Статистичний аналіз ринку туристичних послуг України. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2017. Т. 1. № 9. С. 127–131. URL : <http://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/download/4860/4890> (дата звернення: 15.11.2019).
6. Туристичні потоки. *Головне управління статистики у Харківській області* : веб-сайт. URL: <http://www.kh.ukrstat.gov.ua/turystychni-potoky-2000-2011r> (дата звернення: 15.11.2019).
7. Котлубай М. И. Становление морского транспорта в рыночной среде : монография. Одесса : ИПРЭЭИ НАН Украины, 2005. 224 с.
8. Лендел О. Д. Напрямки розвитку інфраструктури ринку туристичних послуг регіону. *Вісник Мукачівського державного університету*. Серія Економіка. 2018. Вип. 1(9). URL: <https://msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2018/06/1-9-1-2018-16.pdf> (дата звернення: 15.11.2019).
9. Інфраструктура ринку товарів і послуг. URL: <https://works.doklad.ru/view/QW8oqAhUst0/3.html> (дата звернення: 15.11.2019).
10. Інфраструктура туристського комплексу. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/infrastruktura-turistskogo-kompleksa> (дата звернення: 15.11.2019).

References

1. Features of the tourism market as an area of economic relations. Retrieved from https://spravochnick.ru/turizm/osobennosti_turistskogo_rynka_kak_oblasti_ekonomicheskikh_otnosheniy/. (in Ukrainian)
2. Share of tourism in world GDP. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2431133-castka-turizmu-v-svitovomu-vvp-torik-stanovila-ponad-10.html>. (in Ukrainian)
3. State Statistics Service of Ukraine. (2019). Tourism in Ukraine in 2018. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/tyr/tyr_dil/tur_dil_18.xls. (in Ukrainian)
4. Miroshnyk, R. O., & Shchyr, I. V. (2013). Development of the Ukrainian tourism industry: features and problems. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*, 754, 41–46. (in Ukrainian)
5. Faryniuk, N. V., & Naumova, M. A. (2017). Statistical analysis of the tourist services market of Ukraine. *Visnyk studentskoho naukovoho tovarystva DonNU imeni Vasylia Stusa*, 9(1), 127–131. Retrieved from <http://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/download/4860/4890>. (in Ukrainian)
6. Department of Statistics in the Kharkov region. (2019). Tourist flows. Retrieved from <http://www.kh.ukrstat.gov.ua/turystychni-potoky-2000-2011r>. (in Ukrainian)
7. Kotlubaj, M. I. (2005). The formation of maritime transport in a market environment: a monograph. Odessa: IPRJeJel NAN Ukrainy. (in Russian)
8. Lendel, O. D. (2018). Directions for development of infrastructure of the tourist services market of the region. *Visnyk Mukachivskoho derzhavnoho universytetu. Seriya Ekonomika*, 1(9). Retrieved from <https://msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2018/06/1-9-1-2018-16.pdf>. (in Ukrainian)
9. Infrastruturа rynku tovariv ta posluh. Retrieved from <https://works.doklad.ru/view/QW8oqAhUst0/3.html>. (in Russian)
10. Infrastruturа turystychnoho kompleksu. Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/v/infrastruktura-turistskogo-kompleksa>. (in Russian)